

INDEX CAPITUM LIBRI TERTII.

DE DIVINA MOTIONE, SEU EFFICACI DEI AUXILIO AD SUPERNATURALES ET LIBEROS VOLUNTATIS ACTUS NECESSARIO.

- CAP. I. *Esse in nobis actus quosdam humanos supernaturales supponitur ac declaratur.*
- CAP. II. *Gratuitum et supernaturale auxilium ad hos actus supernaturales esse necessarium.*
- CAP. III. *Auxilium gratiæ per modum concursus esse necessarium ad actus supernaturales.*
- CAP. IV. *Quid sit auxilium excitans, quid vero adjuvans.*
- CAP. V. *Quid sit gratia præveniens, concomitans et subsequens, operans et cooperans, moraliter aut physice concurrens; et quomodo hæc omnia ad superiorem divisionem revocentur.*
- CAP. VI. *De auxilio sufficiente et efficaci.*
- CAP. VII. *An efficax auxilium illud sit quod physice et ex se voluntatem prædeterminat; proponiturque sententia id affirmans.*
- CAP. VIII. *Nullum relinqui auxilium sufficiens ad supernaturalem actum, nec libertatem ad non consentiendum gratiæ vocanti, si efficax auxilium in hac physica prædeterminatione consistat.*
- CAP. IX. *Auxilium efficax non consistere in aliqua gratia excitante, physice prædeterminante voluntatem ad exercitium actus.*
- CAP. X. *An possit gratia excitans saltem moraliter voluntatem determinare.*
- CAP. XI. *Solvuntur nonnullæ objectiones contra præcedentem doctrinam.*
- CAP. XII. *Auxilium efficax non consistere in aliqua gratia operante vel cooperante, quæ per modum principii physice prædeterminet voluntatem ad exercitium actus.*
- CAP. XIII. *Voluntatem hominis non prædeterminari physice per auxilium gratiæ quod per modum concursus datur, nec per voluntatem Dei a qua illud procedit.*
- CAP. XIV. *Quomodo gratiæ efficacia intelligenda sit absque physica prædeterminatione.*
- CAP. XV. *Solvuntur objectiones, præsertim ex Scriptura et Augustino.*
- CAP. XVI. *Solvitur alia objectio, ejusque occasione declaratur quomodo Deus sua sola voluntate eligat homines ad gloriam, vel præfinitat supernaturales actus.*
- CAP. XVII. *Actus supernaturales præfinitur a Deo, etiamsi non prædeterminet physice liberum arbitrium ad illos efficiendos.*
- CAP. XVIII. *Exponuntur et conciliantur varia Patrum testimonia, præsertim Augustini, circa electionem prædestinatorum ad gloriam.*
- CAP. XIX. *Satisfit quibusdam novis objectionibus contra doctrinam præcedentium capitum.*
- CAP. XX. *Solvitur alia objectio, et explicatur quæstio, an contingat ex duobus hominibus æquale auxilium gratiæ habentibus, unum credere aut converti, et non alium.*
- CAP. XXI. *Occurritur aliis objectionibus contra doctrinam superioris capituli.*
- CAP. XXII. *Aliquot propositionibus doctrina totius libri comprehenditur.*

LIBER TERTIUS.

DE DIVINA MOTIONE

SEU EFFICACI DEI AUXILIO AD SUPERNATURALES ET LIBEROS VOLUNTATIS ACTUS NECESSARIO.

Hæc est præcipua pars hujus operis, ad quam cætera, quæ in superioribus libris dicta sunt, referuntur. Unde in præsentis in hoc potissimum incumbendum est, ut ostendamus ea, quæ in superioribus dicta sunt de libertate nostra, et de modo quo Deus cum illa concurrat, salva ejus indifferentia in usu suorum actuum, habere locum in supernaturalibus actibus, quatenus etiam ipsi liberi sunt, suoque modo in hominis potestate cum divina gratia existunt; et quamvis secundum eam propriam rationem, qua supernaturales sunt, majora Dei auxilia requirant, non tamen ob eam causam postulare præviam aliquam determinationem physicam voluntatis, quam a solo Deo recipiat, et in ea recipienda solum passive concurrat, et ea recepta, necesse illi sit supernaturalem consensum præstare, aut supernaturalem actum amoris, vel alium similem elicere. Ut autem hoc ultimum, quod est præsentis disputationis scopus, ex propriis principiis comprehendere possit, operæ pretium erit pauca de his actibus supernaturalibus, et de divinis auxiliis ad eos necessariis præmittere, necnon etiam duos extremos errores, qui in hac materia versati sunt, declarare; ut quantum nostra sententia ab utroque distet, manifeste constet, nihilque periculi aut suspicionis in ea reperiri, sed magnam potius probabilitatem ac veritatem.

CAPUT I.

ESSE IN NOBIS ACTUS QUOSDAM HUMANOS SUPERNATURALES SUPPONITUR AC DECLARATUR.

1. *Actus supernaturales an sint, et quid sint? — Concilium Tridentinum, sess. 6, c. 1, 5 et seq., et can. 1, 2 et 3. — Hieronymus, ep. 60 ad Ctesiphontem, de Erroribus Pelagii; Augus-*

tinus, lib. de Hæres., in 83, et l. 1 de Grat. Christi, c. 41, et sæpe alias. — Quamvis, sub hac voce et denominatione actus supernaturalis, non inveniatur aut in sacra Scriptura expressum, aut in sacris Conciliis definitum, esse in nobis hujusmodi actus, tamen res ipsa, quæ a nobis hac voce significatur, satis est declarata ac definita. Nihil enim aliud nomine actus supernaturalis intelligimus, nisi actum, qui solis humanæ naturæ viribus fieri non potest; talis enim actus supra vires est naturæ, et inde supernaturalis appellatur. Definiunt autem Concilia esse in nobis quosdam actus, quos solis naturæ viribus exercere non possumus, qui potissimum sunt, *credere, sperare, diligere, ac pœnitere sicut oportet, ut nobis justificationis gratia conferatur*, ut Tridentinum Concilium docuit, et ante illud, Concilium Milevitanum, et Arausicanum II. Igitur ex necessitate gratiæ, quæ ad hos actus exercendos simpliciter necessaria est, certo nobis constat hos actus esse supernaturales, et, quia ipsi supernaturales sunt, ideo ad eos divina gratia est simpliciter necessaria. In hoc ergo sensu veritas hæc ad fidei dogmata pertinet; unde in hoc fundamento nulla est dissensio inter Catholicos Doctores, solumque Pelagiani hæretici contrariam sententiam docuerunt. Ut enim Hieronymus et Augustinus referunt, unus ex præcipuis erroribus Pelagii fuit, posse hominem viribus arbitrii sui quælibet opera ad salutem necessaria et velle et perficere. Unde illius veluti axioma erat: *Si alterius ope indigeo, libertas arbitrii in me destruitur*; hæc ipsius verba refert Hieronymus, qui eleganter respondet: *Velle et currere meum est, sed ipsum meum sine Dei semper auxilio non erit meum*. Et Augustinus, epist. 89: *Non ideo (inquit) tollitur liberum arbitrium, quia juvatur, sed ideo juvatur, quia non tollitur*. Sed in hoc errore confutando et

veritate Catholica confirmanda multum immorari non est necesse, quia in hoc fundamento, quod supposuimus, nulla est dissensio inter Catholicos Doctores cum quibus nunc disputamus.

2. *Actus etiam supernaturales elicimus libere.* — Illud vero addendum est, sicut est certum esse in nobis actus supernaturales, quos sine gratia Dei exercere non possumus, ita etiam certum esse hos actus fieri posse a nobis libere, et humano modo; imo, non aliter sufficere nobis ad justitiam et meritum, nisi libere a nobis fiant, libertate scilicet indifferentiæ, superius, in 1 lib., c. 1 et 2, explicata; doctrina enim ibi data generalis est, et hos etiam actus supernaturales comprehendit. Imo Concilium Tridentinum, sess. 6, c. 5, et can. 4 et 5, de his supernaturalibus actibus in specie loquebatur, cum dixit libertatem nostram non esse rem de solo titulo, sed veram rem, eo quod ita sit in potestate nostra Dei vocationi consentire, ut illam possimus etiam respuere. Et de iisdem loquebatur Innocentius I, in epist. 23 et 26 ad Concilium Carthaginense et Milevitanum, cum dixit: *In omnibus divinis paginis voluntati libere non nisi adiutorium Dei noscimus esse nectendum.* Quam sententiam multum commendat Augustinus, epist. 106. De iisdem etiam actibus loquebatur Coelestinus Papa, cum ad Episcopos Galliæ, c. 13, scripsit: *Auxilio et munere Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur.* Quod aliter dixit Fulgentius, lib. de Incarnat. et grat., c. 20: *Gratia Dei humanum sanatur, non aufertur arbitrium.* Hinc etiam Leo IX, in epist. ad Petrum Antiochenum, scriptum reliquit: *Gratiam prævenire et subsequi hominem credo et profiteor, ita tamen ut libertatem arbitrii rationali creaturæ non denegem.* Omitto aliorum Patrum sententias, quæ frequentissimæ sunt; testimonia item Scripturarum commemorare non est necesse; solum est in eis advertendum, eodem modo præcipi hos actus supernaturales, et consuli, et in hominis voluntate constitui, quo cæteræ humanæ operationes; quæ omnia supponunt libertatem et indifferentiam, ut notavit Concilium Tridentinum supra, expendens illud Zach. 4: *Convertimini ad me: Quia per hoc (inquit) libertatis nostræ admonemur;* et eandem vim habet illud Ezech. 18: *Si impius egerit penitentiam, vita vivet;* et illud Matth. 16: *Qui vult venire post me, et similia omnia, in quibus actus, quantumvis supernaturales et perfecti, nostræ vo-*

luntati committuntur, quamvis aliis locis frequentissime asseratur eos, sine divina gratia fieri a nobis non posse, Deumque esse præcipuum horum auctorem, propter quod et fides specialiter esse Dei donum dicitur, Ephes. 2; et charitas per Spiritum Sanctum diffundi in cordibus nostris, ad Roman. 5. Ac denique propter hæc potissimum opera dictum est a Christo Domino, Joan. 6: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum;* et: *Sine me nihil potestis facere,* Joan. 15; et a Paulo similiter prolata est illa gravissima et difficillima sententia: *Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis,* ad Rom. 9. Quam in sequentibus accurate tractabimus et explicabimus; in ea enim attingitur tota hujus materiæ difficultas, quæ est in concordia necessitatis et efficacitatis gratiæ cum libertate arbitrii, in hujusmodi supernaturalibus actibus; nam si supernaturales sunt, videtur tota causa principalis eorum esse divina gratia, nostramque voluntatem, ad summum, esse posse ejusdem gratiæ instrumentum ad hujusmodi actus efficiendos; qui tamen operandi modus videtur libertati repugnans; quæ difficultas occasionem præbuit Catholicis Doctoribus in varias et inter se dissentientes sententias abeundi, inter quas illa sine dubio præferenda est, quæ ita libertatem arbitrii tueatur, ut nihil divinæ gratiæ detrahat, divinamque gratiam ita commendet, ut libertati arbitrii tenebras non offundat, nec nomine tantum, sed clare ac perspicue rem ipsam defendat. Et hoc est in tractatu præ oculis habendum, nam hic est præcipuus ejus finis et scopus.

Actus esse quoad substantiam supernaturales.

3. Non omittam autem hic obiter annotare, ab Scholasticis Theologis de his actibus supernaturalibus motam esse quæstionem, an, quoad substantiam, vel tantum quoad modum supernaturales censendi sint; vocant autem actum supernaturalem quoad substantiam, eum qui, secundum suam essentiam et primam ac specificam rationem talis est, ut ipsamet entitas actus non possit esse homini connaturalis, neque ab eo fieri per facultatem arbitrii cum solo concursu Dei generali naturæ debito; qualis, sine ulla controversia, clara visio divinæ essentiae. Actum vero supernaturalem quoad modum, vocant eum cujus entitas et specifica essentia naturalis est: fit autem vel afficitur modo aliquo superante naturam, sicut cæci illuminatio supernatura-

lis dicitur non in entitate, nam visus, qui restituitur, naturalis est; sed in modo, quia nulla est naturalis causa, quæ visum semel amissum possit restituere. Multi ergo ex antiquis Theologis, qui hanc quæstionem attigerunt, hos actus non quoad substantiam, sed quoad modum tantum supernaturales esse censuerunt. In quam sententiam aliquando inclinare visus est D. Thomas (2. 2. quæst. 171, art. 2, ad 3), quam ejus discipuli antiquiores majori ex parte amplexi sunt. Hanc autem sententiam videntur elegisse hi Theologi, tum ad leniendam difficultatem, quæ est in concordanda libertate cum gratia; tum etiam quia hoc visum est eis sufficere ad veritatem doctrinæ Conciliorum, quæ non simpliciter definiunt esse necessariam gratiam ad credendum, sperandum et amandum, sed addunt, *sicut oportet*; quo supernaturalem modum significant.

Recentiores vero Theologi, præsertim hi qui Conciliorum definitionibus et Patrum testimoniis, eorumque rationibus expendendis attentius insudarunt, hos actus, ad quos gratia Dei simpliciter necessaria est, supernaturales in substantia et entitate eorum esse docuerunt. Quorum sententia communiter jam recepta est, quia est magis consentanea doctrinæ Conciliorum et Patrum; nam contraria opinio multum tribuit libertati et naturæ viribus, vixque explicare potest cur ad hos actus sit gratia simpliciter necessaria, vel quis sit ille modus qui in hujusmodi actibus postulatur, propter quem gratia est necessaria simpliciter. Item est magis consentanea hæc doctrina Scripturæ, docenti hominem a Deo esse creatum ad finem omnino supernaturalem, quem nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit; et ad eum assequendum, et cum debita proportionem obtinendum magna et pretiosa nobis dona dedisse, adeo ut per ea divinæ efficiamur consortes naturæ, quæ omnia significant talia dona esse, in sua entitate et substantia, supernaturalia. Et ejusdem ordinis sine dubio sunt virtutes illæ quæ dicuntur per se infusæ, præsertim tres illæ, de quibus Paulus (1 ad Cor. 13) dixit: *Nunc autem manent tria hæc, fides, spes, charitas,* quas nobis a Spiritu Sancto infundi docuit Concilium Tridentinum, sess. sexta, cap. septimo. Cum ergo et media sint fini proportionata, et operationes divinæ, quæ in nobis et a nobis fiunt, debeant etiam esse proportionatæ divinæ naturæ in nobis participatæ, cumque actus ejusdem ordinis sint cum virtutibus a

quibus manant, fit etiam hos actus divini ordinis esse, atque ita in sua entitate et substantia supernaturales.

Hanc ergo sententiam in tota hac disputatione supponemus; tum quod eam esse veriorrem censeamus, tum etiam ne videamur gratiam Dei aliqua ex parte in ordinem naturæ redigere, ut physicam prædeterminationem ad hos actus necessariam non esse defendamus; hæc enim veritas nullo modo ex illa falsitate pendet. Nec verum est libertatem arbitrii facilius aut melius cum divina gratia concordari, si actus hi solum quoad modum supernaturales sint; quia vel ille modus nihil est in actu, quod a nobis libere fiat; et hoc non est concordare gratiam cum libertate, sed omnino gratiam evertere, et doctrinam Conciliorum eludere; vel ille modus aliquid est supernaturale, ad quod libere faciendum gratia nobis est necessaria, et sic eadem oritur difficultas, quomodo in eo modo faciendo libertas et gratia consentiant. Neque etiam Concilia, cum addunt illam particulam, *sicut oportet*, accidentalem modum horum actuum indicant, sed essentialem rationem, et proprietatem convenientem ipsis ex vi supernaturalis objecti et principii; ut est in fide Christiana, verbi gratia, inniti formaliter in prima veritate, eique maxima certitudine adhærere, et sic de cæteris actibus. Addunt igitur illam particulam Concilia, ut hos actus separent ab aliis actibus imperfectis, quos solet homo circa eadem materialia objecta exercere, ut cum assensu humano et imperfecto credimus aliquam fidei veritatem non ex divino, sed ex humano testimonio. Qui actus imperfectus, propter similitudinem quam habet cum supernaturali fide (et idem est de spe et amore), solet interdum fides quoad substantiam appellari. Et hoc sensu reperietur aliquando scriptum ab auctoribus Catholicis, posse hominem naturalibus viribus elicere actum fidei quoad substantiam, qui vel loquuntur juxta sensum prioris sententiæ, et sic, licet falsam sequantur opinionem, non tamen errant in doctrina fidei; vel certe in prædicta significatione utuntur illa voce, quoad substantiam, scilicet, ut significat communem rationem et convenientiam actus, non ut dicit propriam et essentialem rationem specificam. Imo hoc modo censeo explicandum supra citatum locum D. Thomæ, quia in aliis locis, in quibus ex professo tradit doctrinam de his actibus et virtutibus infusis, aperte sentit hæc omnia esse dona per se et essentialiter supernatu-

ralia, ut constat ex 1. 2, quæst. 63, art. 3 et 4, et 2. 2, quæst. 6 et 24.

CAPUT II.

GRATUITUM ET SUPERNATURALE AUXILIUM AD HOS ACTUS SUPERNATURALES EST NECESSARIUM.

1. Ex doctrina præcedentis capituli, constat esse homini necessarium divinum ac supernaturale auxilium ad hos actus supernaturales efficiendos. Quæ veritas est etiam de fide certa, et contra Pelagium definita in Concilio Milevitano, canone tertio, et quarto, et quinto; et in Concilio Africano, tempore Bonifacii I, c. 78, 79 et 80; et in Concilio Tridentino, sess. 6, a can. 1, usque ad 4. In quibus locis non quidem habetur expressum nomen auxilii; sunt autem alia æquivalentia, ut est, *adjutorium divinum, vocatio, et inspiratio divina, et gratia adjuvans*. Quæ omnia nomine auxilii Theologi comprehendunt. Est enim auxilium, si generalem vocis significationem attendamus, omne id quo aliquis juvatur ad aliquid faciendum, quod vel solus facere non posset, vel ægre ac difficulter posset; is autem qui auxilium præbet, proprie est auxilians, seu auxiliator, et interdum solet etiam nomen auxilii recipere, quomodo milites solent auxilium belli appellari. Diximus autem hos supernaturales actus humanas vires superare; hinc ergo fit consequens, indigere hominem alterius ope et auxilio ad hos actus eliciendos, non quia sine illo ægre posset, sed quia omnino non posset sola sua virtute illos efficere; hoc autem auxilium nullus præstare potest, nisi solus Deus, quia, *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus* (1 Cor. 3); et alia similia testimonia sunt frequentia in Scripturis. Et ratio est, non solum quia Deus est causa prima a qua homo essentialiter pendet in omni genere actionis, sed etiam quia hi actus supernaturales præcipue sunt in intellectu et voluntate, in quas potentias nulla creatura potest intrinsece influere ad earum vitales actus exercendos, nisi solus Deus, ut in 1 p. docet divus Thomas. Et præterea (quod ad rem proxime spectat) quia hi actus supernaturales sunt divini ordinis, et eximie quædam participationes divinæ cognitionis et dilectionis, et animam cum Deo maxime uniunt, ejusque sanctificationem suo modo operantur, ac denique ad divinam gratiam disponunt, et ejus fructus

existunt; solus autem Deus est qui possit animam sibi intime unire, suorumque honorum participem efficere, et gratiam ac sanctitatem ut principalis ejus auctor conferre; ipse ergo esse debet auxiliator noster in his actibus efficiendis; est ergo auxilium divinum ad eos necessarium.

2. *Error Pelagii declaratur.* — Est autem circa veritatem hanc imprimis considerandum, hic non solum esse sermonem de auxilio externo, quod in sola prædicatione, et mandatorum vel consiliorum propositione consistit; sed maxime de interiori auxilio, quo Deus interius animam illuminat, et ad se attrahit, et convertit, et adjuvat ut convertatur; Pelagius enim non negavit priora auxilia, imo et divinam revelationem esse necessariam asseruit; sed in eo erravit, quod existimavit, proposita lege et veritatis prædicatione, hominem suo naturali arbitrio ac lumine esse sibi sufficientem ad credendum et operandum quicquid est ad salutem necessarium; et propterea damnatus est in Concilio supra citatis, et ab Innocentio, et Cœlestino in epistolis citatis capite præcedenti; et ita exponit hunc errorem Pelagii Augustinus frequenter, præsertim epistola 105 et sequentibus, et Hieronymus, dicta epist. 66 ad Cæsiphontem.

Secundo, est observandum non solum de fide hoc divinum auxilium esse nobis utile ad hos actus efficiendos, sed etiam esse simpliciter necessarium; illud enim prius adeo est per se evidens, ut eam Pelagius, qui prius gratiam Dei simpliciter negaverat, postea admonitus, facile inductus fuerit ad gratiam Dei confitendam; tamen, ut Augustinus refert epistola 106, subdole intelligebat eam esse nobis utilem, non vero necessariam simpliciter ad operandam justitiam; propter quod etiam damnatus est in prædictis Conciliis; quorum definitiones comprehendit Concilium Tridentinum, sess. 6, can. 2.

3. *Aliter est auxilium gratiæ necessarium ad supernaturales actus, quam ad naturales.* — Tertio observanda est differentia quæ in hoc versatur inter hos actus supernaturales et actus bonos naturales; ad utrosque enim est auxilium gratiæ necessarium, sed diverso modo; nam respectu naturalium actuum non est gratia necessaria ad singulos actus exercendos, est tamen necessaria ad servandam totam naturalem legem, et ad vitanda peccata, etiam contra legem naturæ, cum aliqua stabilitate, seu longo tempore, ut Theologi

aiunt. Sed de hoc gratiæ et auxiliorum genere nihil hic dicere necesse est, quia non refert ad scopum præsentis controversiæ, quo hæc omnia tendunt.

At vero respectu actuum supernaturalium, auxilium gratiæ necessarium est ad singulos actus; quod maximum argumentum est eos esse supernaturales. Est autem in hoc sensu hæc veritas tradita ac definita in prædictis Pontificum et Conciliorum decretis, ut facile legenti constabit; nunc solum expendemus verba Concilii Tridentini, sess. 6, can. 3: *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritu Sancti inspiratione atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere aut penitere posse, sicut oportet ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit.* Ubi primum considero non dixisse Concilium: Si quis dixerit posse hominem sæpius aut frequenter credere, diligere, etc., sed simpliciter, *credere, aut diligere*, cum tamen hæc singulis actibus perfici possint; docet ergo neque unum actum ex his posse hominem sine gratiæ auxilio perficere, et consequenter ad singulos esse auxilium gratiæ necessarium. Deinde animadverto justificationis gratiam, per unum actum fidei et dilectionis obtineri posse; definit autem Concilium non posse hominem sine gratia exercere hos actus, ita ut sufficiant ad justificationem; ergo intelligit de singulis actibus, qui in suo ordine possunt ad justitiam proxime disponere.

Ad quos actus Augustinus sentiat necessario requiri gratiam Dei. — Atque hoc sensu tradiderunt expresse doctrinam hanc contra Pelagium Hieronymus, in dicta epistola, et in dialogis contra Pelagium; et Augustinus, lib. 1 de Gratia Christi, c. 3, et l. 1 cont. duas epist. Pelag., c. 2 et 3, et l. 2, c. 8 et 9, et l. 3, c. 8, et l. 1 contra Julian., in fine, quibus locis et aliis innumeris ita videtur exaggerare necessitatem auxilii divini ad nostra opera, ut etiam ad singulos actus naturales moraliter bonos eam amplificare videatur, ita ut liberum arbitrium sine auxilio gratiæ ad nullum opus bonum valeat, sed tantum ad malum. Quam sententiam docuit, et Augustino attribuit ex Scholasticis Gregorius Ariminensis, quem pauci secuti sunt; nam ea sententia a cæteris fere Theologis merito rejecta est; tum quia non sine causa addiderunt Concilia illam particulam, *sicut oportet*, sed ut significarent, ad efficiendum actus ordinis naturalis, non esse ita necessarium gratiæ auxilium; tum etiam quia revera non reperitur in

his actibus ea ratio necessitatis quæ est in supernaturalibus, quia illi non sunt ordinis superioris, sicut sunt reliqui. Sed hoc alterius est negotii; solum enim obiter tactum est, propter Augustinum, qui aliis locis satis explicuit, cum ad singula opera bona dicitur gratia necessaria, sermonem esse *de operibus* (ut ipse ait) *pietatis*, quæ non solum in ordine ad finem naturæ bona sunt, sed etiam in ordine ad finem supernaturalem, ad quem etiam comparandum de se sunt utilia, quod non habent nisi opera supernaturalia, vel supernaturali modo facta. Ita fere interpretatur Augustinus, l. 1 de Grat. Christi, c. 13 et 26, lib. de Don. persev., cap. 13, et lib. de Grat. et lib. arbitr., c. 17, et l. 4, cont. Julian., c. 3, in fine.

4. *Auxilium hoc esse gratuitum.* — Quarto, observandum est non solum esse de fide certum, indigere nos ad supernaturalia opera auxilio supernaturali, sed etiam auxilio gratuito, id est, quod sit donum a Deo gratis nobis collatum; hæc enim duo non sunt omnino idem; nam ut auxilium sit gratuitum, non satis est quod sit supernaturale, sed oportet ut etiam gratis detur, dicente Paulo (Rom. 4): *Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum; nam si gratia, jam non ex operibus, alioqui gratia jam non est gratia.* Cum ergo auxilium supernaturale possit interdum dari ex merito seu ex debito, non est idem auxilium supernaturale quod gratuitum; sicut neque e contrario auxilium gratuitum idem in rigore est quod supernaturale, nam potest esse aliquod auxilium gratis datum ad aliqua naturalia opera efficienda, quod in se supernaturale non sit, quamvis tale auxilium dari non soleat, nisi cum aliquo ordine ad finem et bonitatem supernaturalem, et sub ea ratione supernaturale dici possit.

Error Semipelagianorum exponitur.

5. *Quo sensu D. Augustinus, 1 Retract., c. 23, retractat hanc propositionem, quam alibi docuerat: Initium fidei est ex nobis.* — Atque hinc intelligitur alius error, qui Semipelagianorum vocatus est, seu reliquiæ Pelagianorum. Confutato enim Pelagio, orti sunt alii qui dixerunt, esto sit verum, ad comparandam justitiam, necessarium esse supernaturale auxilium, non tamen gratuitum; quia putabant interdum propter opera nostra dari, quia alioqui non esset in potestate hominis salva-